

Esimest korda Eestis: Eesti Kontsert avab hooaja suurejooneliselt maestro **Zubin Mehta** ja Iisraeli Filharmoonikutega.

SUUR MEHTA: MAAILMA POLEKS MUUSIKATA

INTERVJUU

RIINA LUIK
kultuuriajakirjanik

Arveametnikust Mehli Mehta, hilisem Bombay amatöörorkestri asutaja, peadirigent ja kontsertviuldaja, lootis kogu südamest, et tema vanemast pojast Zubinist saab ükskord tubli arst. Amet oluks aus, leib laual ja inimeste lugupidamine garanteeritud. Kuid küllap aimas isa juba siis, kui nägi viieaastast poega koduhoovil logiseval juurvilkastil kätega hoogsalt õhku rapsimas ja kujuteldavale orkestrile korraldusi jagamas, et nii need asjad paraku minna ei pruugi...

Siiski ei pidanud ta üleliigselt poja südametunnistusele koputada, öeldes, et enne kui muusikale mõeldakse, tuleb siiski mingi amet selgeks õppida. Kuid poega ei köitnud ei arsti-ega isa eeskujul järgiv arveametniku töö. Zubin Mehta ütleb oma memuaarides «Minu elu partituur», et kuidas saanukski ta midagi muud valida, kui ta ELAS muusikas – see ümbritses teda lakkamata. Seda enam, et isa ise ei toimunud oma sõnade järgi, kui andis Bombay eramuusikatuunde, mängis ühe trio koosseisus linna inglise klubides ja asutas lõpuks koguni orkestri. Kui muusikas iseõppija, oli just isa see, kes pojale juba algul ajal üksipulgi orkestrile tutvustas ja noodikirja selgeks õpetas.

Nii seisiski Zubin asjaolude kokkusattumusel 15-aastaselt isa orkestri ees, et aidata viimasel valmistada viiuldaja Yehudi Menuhini kontserdik. Proovis kandis isa ette Menuhini viiulisoolo ja Zubin juhatas. See tunne oli ülev, seda tahtnuks tunda veel ja veel.

Sestap pole ime, et noore Mehta meditsiinõpingud Bombay ülikoolis perekonna meeleharmiks lühikeseks jäid ning noormehe kaugele Euroopasse kippus. Ei, mitte niisama, vaid sihiga astuda Viini muusikaakadeemiasse Hans Swarowsky kuulsasse dirigeerimisklassi.

Mehta suurt annet, dünaamilist-leegitavat dirigeerimisstiili ja vastupandamatut lavasarmi pandi tähele kohe, kui ta 1958. aastal pärast muusikakõrgkooli lõpetamist Viinis debüüdi tegi. Samal aastal riputati talle Liverpoolis rahvusvahelise dirigenti

konkursil kaela võiduloorberid ning maailm oli noore muusiku ees valla. Uut säravat talenti tervitasid avasüli Berliini, Viini, Los Angelese, New Yorgi, Tel Avivi, Müncheni ja paljude teiste maailmakuulsate kontserdimajade orkestrid ja lavad.

24-aastaselt seisib Mehta juba peadirigendina Montreali sümfooniaorkestri ees, kaks aastat hiljem vallutas sama ametiposti Los Angeleses.

Mehta vaist polnud teda petnud: ta oli teinud ainuõigesti, et polnud püüdnud oma muusikakirge külma laubakompressiga jahutada. Just suures muusikas oli tema õige koht, selle jaoks oligi ta siia ilma sündinud!

«Dirigeerimine on minu eneseväljendusviis, minu suhtlemisvorm orkestri ja publikuga. Ma ei suuda seda lõpetada,» on Mehta öelnud mõne aasta taguses intervjuus.

Aastatel 1978–1991 oli Mehta maailmakuulsa New Yorgi Filharmoonikute kunstiline juht ja peadirigent, saades nõnda pikima staažiga muusikuks sel ametikohal. (2000–2012 oli New Yorgi Filharmoonikute tegevdirigent ning 2004–2012 president Zubin Mehta vend Zarin Mehta, kes oli järginud hoolega isa nõuannet ja õppinud raamatupidajaks.) Iisraeli Filharmoonikute ees seisab Mehta eluaegse peadirigendina aastast 1981, koostöö orkestriga algas aga palju varem – aastal 1968.

Mehtas pulbitseb lisaks muusikalisele andele tohutu annus sotsiaalselt närvi ja õiglustunnet, mis leiab suurepärase väljundi arvukate heategevuskontsertidega, mida ta on andnud tõenäoliselt rohkem kui ükski teine dirigent maailmas. Oma orkestritega on ta esinenud kõige võimatumates oludes ja paikades: Jugoslaavia sõjaohvrite mälestuskontserdil Sarajevos raamatukogu varemetel; Buchenwaldi surmalagris mälestuskontserdil Weimaris, kus ta viis kokku oma Iisraeli ja Saksa orkestri; plahvatusohtlikus Kashmiris ja India ookeani tsunamiohvrite mälestuskontserdil – kui nimetada vaid mõned.

Mehta on öelnud, et pole iialgi midagi kartnud, kuid muretseb palju ja paljude pärast. Ta ei katkestanud 1991. aastal Lahe sõja raketirünnaku ajal Iisraelis kontserti, kuid lõpetas Metropolitan Opera tuuri 1967. aasta Kuuepäevase sõja ajal, et jõuda viimasele Iisraeli suunduvale lennukile ja olla toeks Iisraeli Filharmoonikutele – orkestrile,

mida Mehta on nimetanud oma esimeseks armastuseks.

Iisrael on osanud maestro panust väärilt hinnata, kuigi Mehta jäagut pühendumist ja lojaalsust praegusele kodumaale ja orkestrile on alati saanud maestro otsekohene ja karm kriitika sealsete poliitikute aadressil. Kuid kuna Mehta on püüdnud kahe kogukonna suhete parandamisse nii arvukate heategevusprojektide kui ka kontsertidega ning olnud Iisraelis aastakümneid sallivuse ja lepimise eestkõneleja, on talle lubatud väljaütlumised, mida kellegi teise suust ilmselt ei talutaks.

Koos lähedase sõbra, samuti maailmakuulsa dirigendi Daniel Barenboimiga algatas ta muusikaprogrammi Rām Allāh's, annetades sealsetele arabia noortele kasutatud muusikainstrumente, toetades nende muusikaõpinguid ja andes tasuta kontserte. 2009. aastal algatas Mehta muusikaharidusprojekti Mifneh ('pöördepunkt'), mis on mõeldud Iisraeli araabiakeelsetele koolidele, eesmärgiga ehitada muusika toel rahusild kahe vaenuliku kogukonna vahel. Koos vend Zariniga tegi ta 1995. aastal teoks isa unistuse: jagada India andekatele lastele tasuta muusikaharidust.

Mehta annet, dirigeerimisstiili ja vastupandamatut lavasarmi pandi tähele kohe, kui ta pärast kooli lõpetamist Viinis debüteeris.

1981. aastal põhjustas Mehta otsus kanda Iisraeli Filharmoonikutega Iisraelis ette Wagnerit (Iisraeli Filharmoonikud ei esita Iisraelis Hitleri lemmikhelilooja muusikat põhimõtteliselt) suure skandaali Iisraelis ja rahvusvaheliselt. Publik korraldas orkestri ja dirigendi häbistamiseks kisakoori, kuid Mehta ei katkestanud ettekannet. Kui ta kontserti mõni päev hiljem korrata tahtis, oli kisasoor nii vali, et ettekanne tuli siiski pooleli jätta.

«Tajusin, et olin teinud vea. Oli veel liiga vara Iisraelis Wagnerit mängida...»

Mõni aasta hiljem vapustas Mehta publikut taas, seekord meeldivalt, kui pani oma mõlemad orkestrid, Iisraeli Filharmoonikud ja Baieri Raadio Sümfooniaorkestri, mängima koos Buchenwaldi surmalagris mälestuspäeva kontserdil.

Maestro, te saate iga päev arvukalt kontserdikutseid üle maailma, miks otsustasite Iisraeli Filharmoonikute

tänavusse kontserdituuri lisada Tallinna?

Meie Leedu impressario pakkus selle välja ja ma nõustusin otsekohe. Just seetõttu, et ei mina ega mu orkester pole siin varem käinud. Nüüd saab see siis lõpuks tehtud.

Olete kord öelnud, et teie süda kuulub Indiale, seejärel tuleb Iisrael ja kolmandal kohal on Los Angeles. Mis on nende kolme paiga märksõnad teie jaoks?

Elan ja töotan nii paljudes maailma paikades. Sarnaselt paljude teiste dirigentidega tunnen end hästi igal pool, kus töotan. Minu peamine elukoht on Iisraelis, sest seal on juba 46 aastat minu orkester. Kuid India on mu kodumaa! Seal tunnen end tõesti alati kodusel ja USA passi kõrval on mul tänini ka India pass.

Los Angeles on mulle väga kallid linn, sest siin (maestro oli intervjuerimise hetkel LAs) on mu Ameerika kodu, siin elasid pikki aastaid mu vanemad ja siin on mind kui muusikut aastakümneid soojalt vastu võetud. Olin vaid 26, kui minust sai Los Angelese Filharmoonikute kunstiline juht.

Kuigi teie kodumaa on India, olete alati rõhutanud oma parsi juuri ja päritolu.

Just, sest see on mulle väga tähtis! Meie, parsid, pärineme Parsia zoroastriididest, kes põgenesid Indiasse 9. sajandil islamiseerimise hirmus. Väike osa neist, umbes tuhande ringis, jõudis paatidega India läänerannikule. Kuid me jäime iseendaks – me ei segunenud indialastega, ei vahetanud usku ega ahistanud teisi oma usuga. Parsidel pole usuliselt kellegagi probleeme.

Pean end ennekõike pärlastest parsiks ehk tänapäevast terminoloogiat kasutades iraanlasteks, kuid India on mu kodu-

maa. Mind kui parsit teeb mu relikuks see, et meid jääb aina vähemaks ja vähemaks – meid on maailmas kokku umbes 80 000.

Kas järgite igapäevaelus ka mitmeid parsi rituaale?

Kui me kohtume, siis näete. (Naerab.) Jah, järgin küll – usukombeid.

Elame väga rahutus maailmas – mitmes paigas käib sõda, olukord on taas pingestunud ka Iisraelis, teie praegusel kodumaal. Olete öelnud, et armastate seda maad nii väga, et just seepärast näete kõiges seal toimuvat suurt tragöödiat. Miks Iisrael teie südamele nii kallis on?

Esiteks sellepärast, et alustasin just seal – 1968. aastal kutsuti mind Iisraeli Filharmoonikute kunstiliseks nõustajaks, hiljem sain kunstiliseks juhiks, aastal 1981 nimetati mind orkestri eluaegseks peadirigendiks. Olen selle maa ja muusikutega seotud juba 46 aastat, enam kui poole elust. Olen seal muusikuna üles kasvanud, täiskasvanuks saanud ja tunnen end väga lähedasena nii selle maa kui ka inimestega.

Ma ei häbene teile öelda, et nutan iga päev selle kõige pärast, mis praegu Iisraelis toimub. Olin Iisraelis juulis, ajal mil raketid lendama hakkasid. See oli kohutav! Käisin seal, kaasas rahu sõnum, sest peame ju Iisraeli Filharmoonikutega alustama 6. oktoobril hooaega. Ei tea, kuidas see kõik kujuneb...

See võib olla kujuteldamatult raske nii teile kui ka orkestrile – olla pidevalt sellise poliitilise ja emotsionaalse surve all, suuta siiski mängida, positiivseid emotsioone jagada, tulla lavale ja pakkuda inimestele elamusi.

Te olete üle pika aja esimene ajakirjanik, kes seda minult kü-

sib: kuidas me suudame, mida see meile tähendab?

Teate, see on väga raske, sest paljude meie orkestri liikmete pojad ja tütreid on armees, st sõdivad. Sellele ei saa lavale tulles mitte mõelda.

Kui olukord läheb mõnes riigis või maailmas poliitiliselt kuumaks, ütlevad paljud loovinimesed, et jäetagu neid rahule, sest nemad teevad kunsti ning kunst ja poliitika ei käi kokku. Teie ei ole kunagi tahtnud või suutnud neid kaht lahutada ning reageerite alati häälekalt. Miks te oma elu nii keeruliseks teete? Sest ma ei ole kunagi sellistest inimestest ega nende seisukohtadest aru saanud! Mina ei saa jääda kõrvalvaatajaks, kui probleemid puudutavad riiki, millega olen olnud nii pikki aastaid tugevalt ühte köidetud.

Jah, see teeb mu elu raskeks, sest olen väga tihti risti vastupidisel seisukohal kui Iisraeli poliitikud. Ma olen näiteks absoluutselt vastu Iisraeli asunduste rajamisele Palestiina territooriumile ja raketirünnakutele – see kõik on nii kahetsusväärne!

Teades, kui palju olete andud elu jooksul heategevuskontserte, näib, et usute siiralt muusika jõudu. Et muusika võib muuta maailma paremaks. Muusika mõjujõudu ei tohi kunagi alahinnata.

Olete kahe väga erilaadse ja julge muusikaalase koostöö algataja: Mifneh on suunatud Iisraeli araabiakeelsetele koolidele ja koos dirigent Daniel Barenboimiga toetate Rām Allāh' andekate noorte araablaste muusikaõpinguid. Kuidas neil projektidel läheb? Oleme koos Uri Ben Davidiga, kellega Mifnehi algatasime, projekti edenemisega väga rahul. Sellesse on kaasatud umbes 150 last ning meid toetab palju fonde.

Ka koos Daniel Barenboimiga algatatud Rām Allāh' projekt on täies elujõus.

Töös on veel kaks projekti: üks Naatsaretis ja teine Shwarimis.

Hästi läheb ka Indias minu ja vend Zarini isa auks rajatud fondil, mille abil saab igal aastal tasuta muusikaharidust enam kui 200 last.

Kuid pean tunnistama, et kõigile neile projektidele rahastajaid leida pole alati kerge.

Teie salvestiste loetelust vaatab vastu puhas kuldne klassika. Kui soojad on teie suhted nüüdisheliloojatega, keda neist peate hingelähedaseks?

Oh, mu suhted nüüdismuusikaga pole kaugeltki nii jahe, kui arvate. Mängime nüüdismuusikat eriti palju Iisraelis, ja eriti Iisraeli nüüdisautoreid, kuid ka paljusid teisi. Minu lemmikute hulka kuuluvad nii Messiaen, Berio, Boulez, Stockhausen kui ka mitmed Iisraeli noorema põlvkonna heliloojad.

Paljude meie orkestri liikmete pojad ja tütreid on armees, st sõdivad. Sellele ei saa lavale tulles mitte mõelda.

Üks neist, keda väga hindan, on Avner Dorman, kelle avamänguga «Savage» (valik pole sugugi juhuslik, tõlkes tähendab see «metslane», «jõhkard» ja pärineb Dormani sümfoonia «Ellef» osast «Veresaun» – R. L.) avame 6. oktoobril Iisraelis Iisraeli Filharmonikute hooaja.

Kui oluline on teile kui dirigendile tajuda või teada, mida publik teilt ootab?

Ei saa ainult publiku tahtmise järgi teha, sest suur osa klassikalise muusika publikust on üsna konservatiivne. Teisalt –

muidugi pead sa teadma, mida publik armastab, ja sellega tuleb kava kokku pannes arvestada. Näiteks Richard Strauss sobib suurepäraselt tasakaalustama nüüdisaja ägedaid heliloojaid.

Kuid ma leian, et just dirigendi kohustus on avardada publiku kuuldevälja ja tutvustada neile võimalikult laia muusikaspektrit.

Kas dirigendi roll ja positsioon on jäänud samasuguseks kui pool sajandit tagasi, mil alustasite?

Mulle tundub, et jah – see tundub olevat endiselt oluline amet, päris ilma orkester vist välja ei veaks. (Naerab.)

Muusikat on peetud inimolemuse kvintessentsiks nii heas kui ka halvasti – kas nõustute sellega?

Kahtlemata! Kas suudaksite ette kujutada muusikata maailma – see pole lihtsalt võimalik. Maailma muusikata ei saa olla! Ma ei räägi klassikalises muusikas, vaid kogu maailma muusikast – ükskõik millisel kontinendil, ükskõik millise rahva seas või kultuuris, ükskõik millises žanris. Inimene vajab muusikat, muusika peab meie elus olema!

Millal juhatasite viimati orkestrit, tundes südames tõelist õnnetunnet? (Naerab.)

Olen orkestri ees alati õnnelik. Arvan, et iga inimene, kes kontserdil käib, on sealt lahkudes kasvõi pisutki õnnelikum kui see, kes jättis tulemata.

Eelmisel aastal andsin koos oma Baieri orkestriga heategevuskontserdi Indias Kashmiris, mis on poliitiliselt väga konfliktiderohke piirkond. Mängisime välilaval, imelises Mughali aias, enam kui pooleteisele tuhandele inimesele, mitu tuhat sai sellest osa teleülekanne vahendusel. Kandsime ette nii Beethoveni, Tšaikovskit kui ka Kashmiri traditsioonilist muusikat, ja ma nägin, kuidas see kuulajaid puudutas. Ma tõesti usun, et nad lahkusid sellelt kontserdilt paremate inimestena. See teadmine tegi mindki väga õnnelikuks.

Kas nende pikkade muusikas oldud aastate jooksul on muusika mõte, tähendus või musitseerimise eesmärk teie jaoks muutunud? Olen kogu elu olnud muusikast võlutud, alates õpinguaastatest Viinis.

Olete te kunagi juhatanud mõnda eesti helilooja teost?

Kahjuks mitte, kuid Arvo Pärti on Iisraelis ette kantud.

Aga kas Arvo Pärtiga kohtunud olete?

Ei, kuid ma väga sooviksin seda.

Alustasite muusikaõpinguid klaverist ja kontrabassist, kuid teil olevat väga ilus hääl. Millal oli teil viimati põhjust laulda? Selle põhjuse leiab alati, ma laulan tihti!

Muusika kõrval on teie suur kirg kriket. Kas mängite endiselt või vaatate pigem telerist? Oh-oh-hoo! No on nüüd alles küsimus! (Naerab südamest).

Mõni aasta tagasi mängisin Münchenis Frankfurdi meeskonna vastu. Jälgin kriketit telerist pidevalt. Ausalt öeldes olen praegu täiesti masenduses, ja sama juttu räägiks teile iga indialane: eelmisel nädalal (augusti keskel) kaotasime Londonis Inglismaale, kusjuures inglased ei mänginud hästi, kuid meie omad suutsid mängida veelgi halvemini.

Eesti Kontserdi 2014/2015. a hooaja avakontsert

Laupäeval, 20. septembril
Kell 20 Estonia kontserdisaal

Iisraeli Filharmonikud
Dirigent Zubin Mehta

Kavas Pjotr Tšaikovski sümfoonia nr 6 h-moll op 74 «Pateetiline» ja Richard Strauss'i sümfooniline poeem «Kangelase elu» op 40

Iisraeli Filharmonikud

- Iisraeli Filharmoniline Orkester (IPO) on Iisraeli juhtiv sümfooniaorkester, mille asutas 1936. aastal Palestiina orkestri nime all Poola päritolu viuldaja Bronislaw Huberman.
- Huberman aias ette Euroopas toimuvaid pöördumatuid muutusi ning kutsus rahvusaaslastest muusikuid emigreeruma endaga Palestiinasse (Iisraeli riik kuulutati välja 1948). See oli aeg, mil paljud Euroopa orkestrid vallandasid juudi rahvusest muusikuid, ning just neist tekkis orkestri algtaumik.
- Orkester tegi debüüdi Tel Avivis 26. detsembril 1936 Arturo Toscanini käe all.
- Ka Teise maailmasõja ajal oli orkester aktiivne, andes liitlasvägede sõduritele 140 kontserti.
- Pärast 1938. aasta kristallööd Saksamaal keelati orkestril esitada Wagneri helitööd helilooja antisemitilike seisukohtade ja tema loominguga seotuse tõttu natsisaksade ideoloogiaga.
- Iisraeli riigi loomise järel 14. mail 1948 nimetati orkester Iisraeli Filharmoniliseks Orkestriks. 1958. aastal anti IPO-le esimese kollektiivina Iisraeli Prize muusikakategoorias.
- Orkester on teinud kontsertturneesid mitmel pool maailmas ja andnud kontserte paljude nimekate dirigentidega, nagu Zubin Mehta, Daniel Barenboim, Leonard Bernstein, Kurt Masur, Georg Solti, Lorin Maazel. Orkestri ees on soeerinud või debüüdi teinud paljud hiljem maailmakuulsaks saanud solistid: Yehudi Menuhin, Artur Rubinstein, David Oistrakh, Mstislav Rostropovič, Daniel Barenboim, Glenn Gould, Jacqueline du Pré, Itzak Perlman.
- 1. septembril 2011, mil IPO esines Londonis BBC Promsil, katkestasid ettekande Palestiina poolehoidjad.

ALLIKAS: IPO KODULEHT

Dirigent Zubin Mehta

- Sündis 29. aprillil 1936 Indias Bombays (Mumbais).
- Abielu endise näitlejanna ja telesaatejuhi Nancy Kovackiga, neil on kolm last.
- Sai esimese muusikahariduse Bombay sümfooniaorkestri asutanud viuldajast isa Mehli Mehta käe all. 1958. aastal lõpetas Viini muusikaakadeemia Hans Swarowsky dirigeerimisklassi.
- Alustas dirigendikarjääri 1958. aastal Viinis, samal aastal võitis Liverpoolis rahvusvahelise dirigentide konkursi ja temast sai Liverpooli Kuningliku Sümfooniaorkestri abidirigent.
- On juhitanud paljusid maailma hinnatumaid orkestreid, olnud või on tänaseni Montreali sümfooniaorkestri, Los Angelese Filharmonikute, Baieri Riigiooperi, New Yorgi Filharmonikute ja Valencia ooperimaja peadirigent ja/või muusikaline direktor. Alates 1985. aastast Firenze Maggio Musicale festivali peadirigent.
- 1968. aastal sai Mehtast IPO muusikaline nõustaja, 1977. aastal sai ametinimetuseks kunstiline juht (kasutatakse ka nimetust muusikaline direktor). 1981 nimetati IPO eluaegseks peadirigendiks. Praeguseks on ta selle orkestriga seotud olnud 46 aastat.
- Tegid ooperidebüüdi Montrealis 1963 («Tosca») ning on sellest ajast peale juhitanud oopereid nii Metropolitan Operas, Viini Riigiooperis, Covent Gardenis, La Scalas, Chicagos kui ka Firenze ja Salzburg ooperifestivalil. 1998–2006 oli Baieri Riigiooperi muusikadirektor. Maailmakuulsaks sai ooperist «Turandot» tehtud suurejooneline filmiversioon (1998).
- Aastatel 1990, 1995, 1998, 2007 juhatas ta kuulsaid Viini uusaastakontserte, see au on talle usaldatud ka 1. jaanuaril 2015.
- Mehta on mitme orkestri audirigent ja muusikaühingute auliige. Kultuurisidemetede edendamise, muusikakultuuri arendamise ning rahu ja sallivuse eestkõnelejana on teda autasustatud ÜRO, Iisraeli, Jaapani ja India ning mitme kontserdiorganisatsiooni kõrgete autasude ja aunimetustega. Ta on Tel Avivi ja Firenze aukodanik.
- Ta on Viini Filharmonikute, Müncheni Filharmoniaorkestri, Los Angelese Filharmonia, Teatro del Maggio Musicale Firenze ja Baieri Riigiooperi audirigent.
- Just Mehta juhatas 1990. aastal maailmakuulsaks saanud kolme tenori (Luciano Pavarotti, Plácido Domingo, José Carreras) kontserti Roomas ja hiljem Los Angeleses.
- 2011. aastal sai Mehtast 2434. täht Hollywoodi Kuulsuste Alleel.
- Mehtast on tehtud kaks dokumentaalfilmi.
- Ta on välja andnud autobiograafilise raamatu «Minu elu partituur» (2009).

ALLIKAS: ZUBIN MEHTA AMETLIK VEEBILEHT